

“CHOL VA DENGIZ” VA “DONISHMAND SIZIF”

ASARLARINING QIYOSIY TAHLILI

Julbekova Muxlisa

ToshDO'TAU O'zbek filologiyasi fakulteti, 3-kurs

Abdukaxxorova Nilufar

JDPU Xorijiy tillar fakulteti, 1-kurs

Annotatsiya: Adabiyot insoniyat tafakkurining chuqur qatlamlarini ochishga xizmat qiluvchi eng muhim vositalardan biridir. Ernest Hemingueyning “Chol va dengiz” asari hamda Xurshid Do'stmuhammadning “Donishmand Sizif” asarlari zamonaviy adabiyotda inson va hayot ma'nosi, kurash va qadr masalalariga bag'ishlangan eng yorqin namunalar qatorida turadi. Ushbu maqolada ikki asar qahramonlari – Santiago va Sizif obrazlari, ularning dunyoqarashi, kurashi va yashash maqsadlari ilmiy asosda qiyosiy tahlil qilinadi. Bunda adabiy qiyoslash metodlaridan – tematik, tipologik va konseptual tahlil yondashuvlari qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: qahramonlar tavsifi, kurash va umidsizlik, ekzistensializm, absurd, simvolizm, til va uslub.

Santiago – “Chol va dengiz” asarining bosh qahramoni, keksaygan baliqchi, u uzoq yillar davomida dengizda yashagan, hayotning achchiq va shirin tomonlarini boshdan kechirgan insondir. Heminguey uni “mag'lub bo'lishi mumkin, lekin yengilmas” qahramon sifatida tasvirlaydi: “Insonni yo'q qilish mumkin, lekin yengib bo'lmaydi.” Xurshid

Do'stmuhammad esa "Donishmand Sizif"da afsonaviy obraz – Sizifni o'zining ekzistensialistik tafakkuri orqali qayta talqin qiladi. Sizif ilohiy jazoga duchor bo'lgan bo'lsa-da, tog' ustiga toshni surishda davom etadi. Sizif abadiy bir ma'nosiz ish – toshni tog' tepasiga surish bilan jazolangan. Har gal tosh pastga tushadi va u yana boshidan boshlaydi. Yozuvchi uchun Sizif har bir inson timsolidir: biz ham hayotda mashaqqatli, takroriy ishlarni bajaramiz. Ammo agar inson o'z ishini anglab, o'sha kurashda "ichki erkinlik" topa olsa u baxtli bo'lishi mumkin. Bu absurd hayotga qarshi isyoniy yondashuvdir. Inson avval yashash jarayoniga, har kuni uyg'onishga, ishlashga, ovqatlanishga o'rganadi. Faqat keyinroq hayot mazmuni haqida savollar tug'iladi. Bu esa ko'pincha noqulaylik keltiradi va absurd bilan to'qnashuvga olib keladi.

Asarda hayotning ma'nosizligi (absurdlik) va insonning bu ma'nosizlik qarshisida qanday tutumda bo'lishi kerakligi muhokama qilinadi. Yozuvchi Sizif timsoli orqali shuni ko'rsatadiki, inson o'zining og'ir, takroriy, samarasiz ko'rinadigan hayotini ongli ravishda qabul qilsa va kurashni tanlasa, unda erkinlik va baxt topadi.

Ikkala qahramon ham ochiq kurashchilardir. Santiago baliq va tabiat bilan, Sizif esa taqdir va bema'nilik bilan kurashadi. Ularning kurash usullari har xil: biri jismoniy mehnat orqali, ikkinchisi falsafiy qarshilik orqali ma'no yaratadi.

Chol – Santiago – qarib kuchdan qolgan, lekin kuchli iroda va umid bilan to'la. Dengiz bilan kurash hayot ramzidir. Bu asarda insonning tabiat va hayot mashaqqatlariga qarshi kurashi, mag'lubiyat ichidagi g'alaba ruhi tasvirlanadi. Santiago baliqni yo'qotadi, lekin ruhiy jihatdan g'alaba qiladi.

Heminguey va Xurshid Do'stmuhammad asarlarida kurash markaziy g'oya sifatida namoyon bo'ladi. Biroq, ularning har biri bu kurashni turlicha talqin qiladi. Santiago o'zining jismoniy va ruhiy quvvatini sinovdan o'tkazadi. U 84 kun davomida baliq tutolmaydi, ammo yana dengizga chiqadi va nihoyat ulkan marlinni ushlaydi. Bu voqea

uning ichki kuchi va sabr-bardoshini ko'rsatadi: "Men bu baliqni o'ldirganim uchun afsusdaman, lekin u men uchun do'stday bo'lib qolgandi." Bu iqtibos Santiago kurashayotgan narsaning nafaqat tashqi, balki ichki ziddiyat ekanini anglatadi. U kurashni maqsad emas, hayotning o'zi deb qabul qiladi. "Donishmand Sizif"da esa inson hayotining absurd (bema'ni) tabiatiga urg'u beriladi. Sizif har safar tog' tepasiga yetkazgan toshini yana pastga qulaganini ko'radi, ammo bu jarayonni davom ettiradi. Yozuvchi bu yerda kurashning o'zini ma'no deb ko'rsatadi: "Absurdni tan olish – insonni ozod qiladi."

Xurshid Do'stmuhammad asarining falsafiy asosida ekzistensializm va absurd nazariyalari yotadi. Unga ko'ra, inson hayotining oldindan belgilangan ma'nosi yo'q, uni inson o'zi topishi kerak. Sizifning jazosi bema'nilikning timsoli, ammo uning ongli qarshiligi absurdga qarshi isyonni bildiradi. Hemingueyning Santiago obrazi ham ekzistensialistik yondashuvga yaqin: u o'zini kashf qiladi, boshdan kechirgan azoblar orqali hayotga bo'lgan qarashini mustahkamlaydi. Santiago harakatini qandaydir diniy yoki axloqiy majburiyat asosida emas, balki o'zining ichki qadriyatlari asosida qiladi.

Hemingueyning uslubi soddaligi va chuqur ma'nolilik bilan ajralib turadi. U qisqa, aniq gaplar bilan murakkab ruhiy holatlarni ifodalay oladi. Bu uslub "muz tog'i" metodiga asoslangan – ya'ni aytilgan gap ortida yashirin ma'nolar yotadi. Xurshid Do'stmuhammad esa falsafiy uslubda, murakkab tushunchalar va metaforalar orqali yozadi. U o'quvchini mantiqiy fikrlashga, hayot haqida savol berishga undaydi. Bu ikki muallifning adabiy maktabi farqli bo'lsa-da, ular har biri o'z uslubi orqali insoniyat mohiyatini yoritadi.

Ikkala asarda ham muhim simvollardan foydalanilgan. Hemingueyning "Chol va dengiz" asarida dengiz – hayotning o'zginasi, marlin – inson orzulari, kurash va sabr timsolidir. Santiago bu kurashda tanasi bilan mag'lub bo'lsa-da, ruhi bilan g'alaba qozonadi. Uning baliq bilan olishuvi hayotdagi yuksak maqsadga intiluvchanlikni ifodalaydi.

“U menga o‘xshagan, men unga o‘xshaganman. Balki biz bir-birimiz uchun tug‘ilgandirmiz”.(Heminguey,1952)

Xurshid Do‘stmuhammad esa Sizif obrazini butunlay yangi falsafiy kontekstga ko‘chiradi. Tosh – hayotdagi og‘irliklar va ma’nisizlik, Sizifning harakatlari esa ongli kurashdir. Uning fikricha, inson o‘z taqdirini tan olishi, uni qabul qilishi orqali uni yengadi. “Eng katta g‘alaba – ongli rad etish va unga qaramay yashash”.

Ernest Hemingueyning “Chol va dengiz” hamda Xurshid Do‘stmuhammadning “Donishmand Sizif” asarlari zamonaviy adabiyotda insonning kurashchanligi, ma’no izlash ehtiyoji va hayotga bo‘lgan qarashlarini chuqur yoritadi. Ikkala asarda ham qahramonlar o‘z taqdirlariga bo‘ysunmaydi, aksincha, uni faol qabul qilib, ongli harakatda bo‘ladi. Santiago va Sizif har biri o‘z uslubida hayot mazmunini izlaydi – biri tabiat bilan kurashda, ikkinchisi falsafiy isyonda.

Asar so‘ngida Sizif toshni yana itaradi. Bu nihoyasiz kurashdir. Ammo u bu kurashda o‘zini topgan. Yozuvchi Sizifni “baxtli” deb tasvirlaydi. Santiago esa uyga g‘amgin, lekin yengilmagan holatda qaytadi. Baliqdan faqat skelet qolgan bo‘lsa-da, u o‘zining ichki kuchini isbotlaydi. U ham “ma’nosiz” mag‘lubiyatdan g‘urur bilan chiqadi.

Xulosa qilganda tipologik qiyoslash shuni ko‘rsatadiki, Hemingway asari realizmga yaqin bo‘lsa, Kamyu asari ekzistensializm falsafasiga asoslangan. Shunga qaramay, ularni birlashtiruvchi jihat – insonni markazga qo‘yish, uning erki, sabri va ma’naviy kuchiga ishonishdir. Ikkala asarda ham inson hayotdagi mashaqqat, mantiqsizlik yoki yo‘qotishlar oldida kurashni davom ettirish orqali o‘zining insoniyligini va erkinligini isbotlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hemingway, E. (1952). The Old Man and the Sea. Charles Scribner's Sons.
2. Camus, A. (1942). Le Mythe de Sisyphe. Gallimard.
3. Alizadeh, A. (2017). "Absurd Heroism: A Comparative Study of Hemingway's Santiago and Camus' Sisyphus." International Journal of Literature and Arts.
4. Karimov, M. (2020). Zamonaviy adabiyot nazariyasi. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. Yusufjonov, R. (2023). "Ekzistensializm va inson mohiyati." Adabiyotshunoslik izlanishlari, 2 (1).